

HALÂS-I VATAN CEMİYETİ*

Ş. Can ERDEM**

ÖZET

1921 yılında Halâs-ı Vatan adlı bir gizli cemiyetin İngilizlerin İstanbul'daki nüfuzunu kırmak amacıyla kurulduğu iddia edilmişti. Cemiyetin amacı İngiliz İşgal Ordusu Başkomutanı General Harington, İngiliz Polis Komutanı General Ballard ve Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin de aralarında bulunduğu bazı üst düzey kişileri öldürmektir. Ancak İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold dahi adı geçen cemiyetin varlığından kuşku duyuyordu. Makale, Osmanlı arşiv belgeleri ışığında bu cemiyetin niteliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halâs-ı Vatan, Cemiyet, General Harington, Mustafa Kemal, Kuva-yı Milliye

THE ORGAZITION OF HALÂS-I VATAN

ABSTRACT

In 1921 claimed that a secret organization named "Halâs-ı Vatan" was established for breaking the influence of England in İstanbul. The aim of the organization was killing General Harington, General Ballard and Sheikh ul-Islam Mustafa Sabri Efendi. Merely, even English High Commissioner Sir Horace Rumbold was in doubt about the existence of this organization. This article is aiming to put forth the attribute of the organization through Ottoman archive documents.

Key Words: Halâs-ı Vatan, Organization, General Harington, Mustafa Kemal, Kuva-yı Milliye.

Giriş

İngiltere'nin başını çektiği İtilaf Devletleri Ordularına mensup kuvvetler, 1915'te Çanakkale'de uğradıkları ağır yenilgi üzerine giremedikleri İstanbul'u, 30 Ekim 1918'de imzalanan ve Sevr'e giden

* Bu çalışma, Atatürk Araştırma Merkezi ve Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi işbirliğinde 4-5 Haziran 2010 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen 90. Yılında Milli Mücadele Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

yolun başlangıcı olarak da nitelendirilen Mondros Mütarekesi hükümleri uyarınca 13 Kasım 1918’de fiilen işgal etmişlerdi. Mütarekenin üzerinden altı ay geçtikten sonra hiçbir asayişsizliğin olmadığı İzmir’i de Yunanlılara işgal ettirmişlerdi. Yaşanan tüm bu olumsuzluklar Türk Millî Mücadelesini başlatan bir kıvılcım olmuştu. Anadolu hareketinin giderek güçlenmesiyle birlikte İstanbul da 16 Mart 1920’de resmen işgal altına alınmıştı. İtilaf Devletleri’nin izlediği siyaset Türk Millî Mücadele’sine engel olamadığı gibi aksine daha da güçlenmesine yol açmıştı.

1921 yılı Eylül ayında Türk-Yunan savaşı sürerken, Kuvâ-yı Milliyeciler de İtilaf İşgal Kuvvetleri Komutanlığının İstanbul’daki etkinliğini azaltmak için birtakım gizli faaliyetler içerisindeydi¹. İngiliz istihbaratına göre; Kuvâ-yı Milliyeciler, İstanbul’da genel bir isyanı kışkırtacak, depolardaki savaş malzemesini ele geçirerek yandaşlarına dağıtacak, İngiliz işgal ordusu başkomutanı General Harington’un komutasındaki Hintli askerleri isyana tahrik edecek, General Harington’la maiyetini, İtilaflar-arası polis şefini, Şeyhülislam’la daha birçok kişiyi öldüreceklerdi². Bu eylemleri, İngiliz belgelerinde “Halâs-ı Vatan” olarak geçen ve Mustafa Kemal Paşa’nın emriyle Temmuz 1921’de kurdukları iddia edilen bir cemiyet gerçekleştirecekti. Geniş ve gizli bir istihbarat örgütü mahiyetinde

¹ Zekeriya Türkmen, “İstanbul’un İşgali ve İşgal Dönemindeki Uygulamalar”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: XVIII, Sayı 53, Temmuz 2002, s. 364. İstanbul’da faaliyet gösteren ve TBMM’nce yönlendirilen gizli gruplar hakkında bilgi için bk., Mesut Aydın, **Millî Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, İstanbul 1992.

² Salâhi R. Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi’nin Türkiye’deki Eylemleri**, Ankara 1995; s. 204; Türkmen, **a. g. m.**, s. 365. Millîcilerin bu gizli faaliyetleriyle ilgili bilgi ve yorumlar için bk., Bilge Criss, **İşgal Altında İstanbul 1918-1923**, İstanbul 1994, s. 189-193; Ankara’nın Millî Savunma Bakanı Refet Paşa ile Binbaşı J. Douglas Henry arasında İnebolu’da gerçekleşen görüşme tutanaklarına göre Refet Paşa, doğrudan doğruya Ryan’ı, (İngiliz Elçiliğinin baş tercümanı Andrew Ryan) Damat Ferit Paşa’yı ve İngiliz Muhipler Cemiyeti’nin başkanı Sait Molla’yı, Tevfik Paşa kabinesini düşürmek için bu hikâyeyi uydurmakla suçlamaktaydı. İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold dahi General Harington’a yapılacağı varsayılan suikastın sanıklarının kimlikleri hakkında kuşkuluydu. Rumbold’un olay sırasında kendilerine danıştığı meslektaşları da komplonun gerçekliğinden kuşku duyuyorlardı. ‘İstanbul komplosu’ pek çok yarı doğrular içermekteydi ve görüldüğü kadarıyla özensiz fakat işgüzar bir istihbarat çalışmasının ürünüydü.

olması öngörülen cemiyet, İstanbul'daki olaylar hakkında Ankara'ya bilgi akışı sağlayacaktı. Bazı meşhur çete reisleri İstanbul'da bir ihtilâl çıkarmak amacıyla seçilmişti. Bu eylemi kişi başına 1000 lira karşılığında gerçekleştireceklerdi. Fedailerin toplam sayısı 17 idi ve görevleri de General Harington başta olmak üzere İngiliz polis komutanı General Ballard, Yunan askerî temsilcisi, Hürriyet ve İtilaf Partisi başkanı Sadık Bey ve Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'yi öldürmekti. Bu husus, Millî Müdafaa Cemiyeti başkan yardımcılığını vekâleten yürüten Ali Galip Paşa'nın Halâs-ı Vatan'ın İstanbul şubesine gönderdiği mektuplarla belgelenmişti. İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold'un 10 Eylül'de Lord Curzon'a gönderdiği kapalı telyazısı bu iddiayı doğrular mahiyetteydi. Nitekim bu yazıda, adı geçenlerin İstanbul'a geldiğini, Moda'daki bir evde toplantılar yapıldığını, Harington'un bu kişileri yakalamak için kimi evlerde arama yapmayı tasarladığını bildiriyordu. Bir güç gösterisi mahiyetinde olmak üzere de tüm İngiliz filosunun Karadeniz Boğazı'ndan geçmesi için hazırlık yapıldığını ekliyordu³. Bu konuyla ilgili olarak Mü'telifin Kuvâ-yı İşgaliye Baş Kumandanı General Harington tarafından 11 Eylül 1921 tarihinde Harbiye Nezareti'ne bir muhtıra verilmişti⁴. Muhtırada General Harington, bazı kötü niyetli kişilerin İstanbul işgal kuvvetleri aleyhinde eylemlerde bulunmak üzere gizli bir teşkilat kurmuş olduklarına dair elinde açık deliller bulunduğunu bildiriyor ve derhal önlem alınmasını istiyordu. Bu kişilerin belirtilen eylemleri gerçekleştirmek için Ankara'dan para aldıklarını, O'nun görevinin de İşgal kuvvetlerinin güvenliğini doğrudan doğruya tehdit edecek bir durumu önlemek olduğunu vurguluyordu. İşgal Kuvvetleri Başkomutanı olarak verdiği emirlerin yerine getirilmemesinden bizzat Harbiye Nazırını sorumlu tuttuğunu da ekliyordu⁵.

³ Sonyel, **a.g.e.**, s. 204-206. İsimleri, daha sonra bu meseleyle ilgili görülüp tutuklananlar listesinde de geçen fedailer şunlardır: Selanikli Yakup, Prizrenli Celâl, Yalova'lı Ali, Ereğlilili Faik, Edirneli Kemal, Ereğlilili Recep, Bursalı Mehmet, Trabzonlu Hasan, Arap Mehmet, Ünyeli Salih, Paseneli Tara, Boşnak Hüseyin, Adanalı Hakkı, Bursalı Şaban, Trabzonlu Cevat, Geredeli Akif ve Bigalı Tahsin.

⁴ **BOA, BEO, No: 351882, lef 4,5,6.** Bkz. **Ek 1a, 1b, 1c.**

⁵ **Gösterilen belge.**

Polis Genel Müdürü Esad Bey⁶ basına verdiği demeçte, takip edilen kimselerin 12-13 kişiden ibaret olup, bunların hepsinin bulunduğunu söylüyordu. Hükümet başta olmak üzere böyle bir durumun ortaya çıkmasını İstanbul'da hiç kimse hiçbir zaman arzu etmez, bu gibi eylemlere cüret edenleri araştırıp tutuklamak için gerekli önlemleri aldık diyordu. Meselenin kendilerine zamanında haber verilmesi için memnuniyet verici yanındı.

12 Eylül'de Harbiye Nazırı Ziyaeddin Paşa Sadareti muhtıra konusunda bilgilendirmişti⁷. Aynı gün gazetelerde İşgal Kuvvetleri tarafından, İstanbul'da asayiş bozucu bazı olaylar meydana geleceğine dair bir duyuru yayınlatılmıştı⁸. Bu duyurunun bir örneği irtibat subayı tarafından Harbiye Nazırı Ziya Paşa'ya teslim edilmişti⁹. Hükümeti hayli telaşlandıran bu duyuru metni de 11 Eylül tarihli muhtıranın bir benzeriydi. 14 Eylül tarihinde Sadaret'ten Harbiye ve Dahiliye Nezaretlerine mahrem ibaresiyle gönderilen yazıda da İtilaf İşgal Kumandanlığının 11 Eylül tarihli muhtırasına atıfta bulunularak; adı geçenlerin İstanbul'da bir ihtilâl çıkaracakları, Türk Hükü-

⁶ Bir İngiliz istihbarat belgesinde, bu beyanını veren Polis Müdürü Esat Bey'in rütbesinin Albay olduğu, gizli Ay ve Yıldız Cemiyeti ikinci asbaşkanı olarak görev yaptığı belirtilmektedir. Sonyel, **a.g.e.**, s. 207,208. Eylül 1921'de Polis Müdürlüğü görevinde bulunan Esat Bey bu göreve, son Tevfik Paşa Hükümeti'nde önce Dahiliye, sonra Hariciye Nezareti'ne getirilen Müşir Ahmet İzzet Paşa tarafından, Millî Mücadele'ye büyük zararları dokunan Polis Müdürü Tahsin Bey azledilerek 13 Haziran 1921 tarihinde atanmıştır. Esat Bey, İstanbul Merkez Kumandanlığı ve Millî Müdafaa Teşkilâtı Merkez Heyeti Başkanlığına da üstlenmiştir. Ali Dikici, "Millî Mücadele Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polisi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: XXIII, Sayı: 67-68-69, Mart-Temmuz-Kasım 2007, s. 362; Makalede Tevfik Paşa Hükümetinin 21 Ekim 1921 tarihinde kurulduğu yazılmıştır. Ancak son Tevfik Paşa Hükümeti 21 Ekim 1920'de işbaşına gelmiştir. Albay Esat Bey, bulunduğu makamın bütün imkânlarını Millî Kurtuluş Mücadelesi uğrunda kullanmıştır. Nitekim emrinde görev yapan bir polis memurunun, Albay Esat Bey'in ve İstanbul'daki millî teşkilât mensuplarının Millî Mücadele'ye katkılarını anlattığı hatıratı, verilen desteği gösteren örneklerle doludur. Mustafa Razi Yalkın, **Bir Türk Casusunun Mütareke Hatıraları**, (hazırlayan Serpil Sürmeli), Erzurum 2007. Albay Esat (Furgaç) Bey, Ahmet İzzet Paşa'nın kardeşidir. Metin Ayışığı, **Mareşal Ahmet İzzet Paşa (Askerî ve Siyasî Hayatı)**, Ankara 1997, s. 242.

⁷ **Aynı belge, lef 3.**

⁸ Hüsnü Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları**, C.2, İstanbul 1975, s. 212.

⁹ "Asayiş Meselesi", **Vakit**, 14 Eylül 1921, No: 1351.

meti'ne teslim edilmiş savaş malzemelerini ele geçirip dağıtacakları, Hindistan ve Büyük Britanya İmparatoru hazretlerinin sadık askerleri arasında hoşnutsuzluk yayacakları, önemli mevkiilerdeki mütefik subayları katledeceklerinin belirtildiği bildirilerek kullanılan sert üslûba dikkat çekiliyordu. General Harington muhtırada, İtilaf işgal kuvvetlerinin 'hükm-i nüfûzunu' devirmek amacıyla İstanbul'da kurulduğunu iddia ettiği teşkilâtla ilgili olarak ellerinde kesin deliller bulunduğunu bildiriyordu. Bu girişimin başarıya ulaşmaması için de hâl-i hazırda bulunan teçhizattan fazla olduğuna karar verilen tüfeklerin İtilaf Devletleri muhafazası altına verilmesini, 48 saat içinde Nişantaşı'ndaki Harbiye Mektebi'nin kapatılmasını, İtfaiye Alayı karakolları için gönderilecek tüfeklerin azaltılmasını, ikinci bir emre kadar İtilaf kuvvetleri idaresinde bulunan depolardan silah ve benzeri askerî malzemenin çıkarılarak nakledilmesine izin verilmesini ve adı geçen teşkilâtla ilgili oldukları bildirilen kişilerin yedi gün içinde kendilerine teslim edilmesini istiyordu¹⁰.

Notanın gereklerini yerine getirmekten başka çare göremeyen Tevfik Paşa hükümeti hemen faaliyete geçmiş, 12 Eylül 1921 tarihi akşamından itibaren tutuklamalara başlanmıştı. Götürülmek istenenler arasında yer alan Nakkaşpaşalı Ağır Topçu Kaymakamı Yanyalı Mustafa Bey, daha sonra ilgisi olmadığı anlaşılacak şekilde serbest bırakılmıştı. Muğlalı Erkânıharp Kaymakamı Mustafa Bey ise gizlendiği için bulunamamıştı. Listede adı geçen kişiler tutuklanmak üzere aranırken, isim benzerliği dolayısıyla mağdur olanlara da rastlanıyordu. Örneğin arananlar arasında yer alan Çankırlı Mehmet'i bulmak için ne kadar Çankırlı Mehmet varsa hepsini toplamışlardı¹¹. İşgal kumandanlığı tarafından 22 kişinin tutuklanması istenmişken isim benzerliği yüzünden 14 kişi daha alınmış, bunlar daha sonra kefaletle serbest bırakılmıştı¹². 14 Eylül'de Dahiliye Nezareti bu listede bulu-

¹⁰ Aynı belge, lef 1, Bkz. Ek 2.

¹¹ Himmetoğlu, a.g.e., s. 214.

¹² Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü, C. IV**, Ankara 1996, s. 56. Tutuklanan 36 ve daha sonra kefaletle serbest bırakılan 14 kişinin isimleri için bkz. **DH-KMS, No: 61-2/45, lef 19; A. VRK, No: 858/97, lef 7**, Bkz. Ek 3.

nan sivil kişilerin izlenme ve tutuklanmalarının polis ve jandarmaya ait bir iş olduğunu belirterek bu konudaki sorumluluğun Harbiye Nezareti'ne düşmeyeceğini bildirmişti¹³. Bu kişilerin tutuklanmalarıyla ilgili Harbiye Nezareti tezkeresi Bakanlar Kurulu'nda okunduktan sonra adı geçenlerin ısrarlı bir takip sonucu ele geçirilip teslim edilmeleri gerekli görülmüş, 15 Eylül'de bu konudaki emrin süratle yerine getirilmesi istenmişti¹⁴. Harington, hakkında kesin delillere sahip olduğunu bildirdiği teşkilât üyelerinin isimleriyle, bu maksat için İstanbul'a getirilmiş olan bazı çete reisleriyle fedailerin isimlerinin kendisinde bulunduğunu söylediği halde verdiği listedeki isimlerin pek çoğunun kimlik bilgilerinde bir açıklık yoktu. Bunların yakalanması için verilen sürenin bitimine çok az zaman kaldığından, polisin işini kolaylaştırmak üzere adı geçen kimselerin hüviyetlerinin General Harington'dan soruşturulması için de yardımcı olunması bildirilmiş¹⁵, İtilaf İşgal Kuvvetleri'nden bu kişilerle ilgili yeterli açıklama istenmişti¹⁶.

16 Eylül 1921 tarihinde İngiliz Askerî Mümessilliğinden Harbiye Nezareti'ne gönderilen tezkerede kullanılan üslûpsa ibret vericiydi. Halâs-ı Vatan Cemiyeti üyesi olduğunu iddia ettikleri üç kişiden 'kattiller' diye bahsediliyor, bunların tutuklanmış ve İngiliz zabıtasına teslim edilmiş olmalarından Başkumandanın memnuniyet duyduğu ifade ediliyordu. Osmanlı Harbiye Nezareti'nin tutuklanması istenilen kişilerle ilgili olarak daha fazla bilgi verilmesini istemesi takdir ediliyor, fakat başkumandanın da aynı sıkıntı içinde bulunduğu belirtiliyordu. Bu kişilerin 'meşhur çete rüesası', 'kahraman gönüllüler' olarak nitelendirildiği, bunların dikkatleri üzerlerine çekmekten sakınmaları konusunda özel talimat aldıkları üzerinde duruluyordu. Her zaman olduğu gibi adı geçenleri küçültmek ve söz konusu eylemleri para karşılığında yapacak oldukları izlenimini vermek için de, İstanbul'a getirildiği söylenen 'külliyyatlı miktarda bir paradan' söz edili-

¹³ DH-KMS, No: 61-2/45, lef 1.

¹⁴ Aynı belge, lef 4.

¹⁵ Aynı belge, lef 7.

¹⁶ Aynı belge, lef 11.

yordu. Harington'un, Osmanlı Harbiye Nezareti'yle Osmanlı İstihbarat Teşkilâtı'nın alacağı önlemler sayesinde, Mü'telifin zabıtasına göre 'daha büyük bir suhûletle' bu kişilerin yakalanabileceğini düşündüğü, şimdiye kadar gerçekleştirilen tutuklamaların da bunu teyid ettiği vurgulanıyordu. Başkumandan gerçekleştirilen tutuklamalardan ötürü Osmanlı memurlarını tebrik ediyor ve bulunması istenen kişiler İtilaf memurlarına teslim edilene kadar, 'işbu mesâ-i azimkârâneye' devam olunacağını ümit ediyordu¹⁷. Dönemin Harbiye Nazırı Çürüksulu Ziyaeddin Paşa da 17 Eylül'de, Harington'un bu yazısıyla ilgili olarak Dahiliye Nezareti'ni bilgilendirmişti¹⁸.

Harbiye Nazırı Ziyaeddin Paşa'nın 17 Eylül tarihinde General Harington'la yaptığı görüşme tutanağında yer alan ifadelerse inanılacak gibi değildi. Harington, ortaya çıkan durumun münasebetsiz olduğundan başlayarak çok daha fazla şey bildiğini fakat bunun Osmanlı makamlarınca önemsenmediğini bildirmişti. Tutuklanmaları istenilen diğer kişilerin aranmasına devam edilmesi, bu ve buna benzer başka teşkilâtı yok etme hususunda önlemler alınması ve bu gibi olayların ortaya çıkmasına engel olunması durumunda yedi günlük süreyi kaldırabileceğini söylemişti. Osmanlı memleketinin içinde bulunduğu durum dolayısıyla hiç kimsenin kendisi kadar üzgün olmadığını belirtmişti. Ancak, her şey normale dönünceye kadar 'mütareke hâli' sürecektir, 'işgal kuvvetleri toprağınızda, donanma limanınızda kalacaktır' diyerek adeta timsah gözyaşları dökmüştü¹⁹. Aynı

¹⁷ Aynı belge, lef 12, Bkz. Ek 4.

¹⁸ Aynı belge, lef 13.

¹⁹ A. VRK., No: 858/97, lef 2,3,4; Hayri Mutluçağ, "Aciz Bir Hükümet Küstah Bir Müstevli", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı 6, Mart 1968, s. 13-22; Bu makalede söz konusu teşkilâtla ilgili olarak tutuklanmalarına ve kefalete bağlı olarak serbest bırakılmalarına karar verilenlerin listesi ve bununla ilgili olarak Dahiliye Nazırı'nın üst yazısı, Harbiye Nazırı Ziyaeddin Paşa'nın General Harington'la yaptığı görüşme tutanağı, General Harington'un 17 Eylül'de Harbiye Nazırı'na gönderdiği mektup ve son olarak Sadaret'in bu konudaki emrini ihtiva eden belgelerin fotokopileri neşredilmiştir. Makalede söz konusu oluşumun adının Halâs-ı Vatan olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu da yazarın, bu konu ile ilgili olarak bizim tespit ettiğimiz diğer belgeleri görmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, makalede fotokopileri neşredilen ve günümüz Türkçesine çevrilirken daha sade bir dil kullanıldığını gördüğümüz belgelerdeki bazı okuma hatalarını da belirtmek gerekir. Örneğin, tutuklananlar listesinin sonunda yer alan Prizrenli Celâl yanlışlıkla Per-

tarihli Kuva-yı İşgaliye Kumandanlığı beyannamesi, Osmanlı makamlarının azimli çabaları karşısında adeta birtakım ihsanlarda bulunuyordu. Osmanlı memurlarının göstermiş oldukları ‘halisâne teşşfki mesai’ nedeniyle birtakım şartlarla yedi günlük müddetin bir hükümünün kalmadığı ilan ediliyordu. Bu şartların birincisi, istenilen kişilerin teslimi hususunda Osmanlı memurlarının çalışmaya devam etmeleri, ikincisi de şehrin huzur ve sknunu ve müttefik işgal kuvvetlerinin güvenlik ve selmetini tehdit eden hiçbir teşkilta izin verilmemesiydi. Bu şartlara uyulduğu takdirde, halk işi ve gücüyle meşgul oldukları sırada sayęı göreceklerine emin olabilirler denilmiřti²⁰. Yine 17 Eylül’de General Harington tarafından Harbiye Nazırı’na yazılan mektupta kullanılan ifadeler de Osmanlı Devleti’nin 1921 yılının son aylarında içinde bulunduğu acıklı durumu göstermesi açısından önemlidir. Harington, verdiği emirlerin geciktirilmeden yerine getirilmesini sağlayan çabalardan ötürü sevinçli olduğunu belirtiyordu. Yedi günlük süreyi kaldırarak insan bir harekette bulunmasının Osmanlı makamlarının gösterdikleri iyi niyetten kaynaklandığını da ekliyordu. Bu iyi niyetin sürdürülmek istendiğini ispat etmek fırsatını kazandırmak için de gerekli göreceği önlemleri alacağını bildirmişti. Kendisini, emri altında bulunan bütün askerî kuvvetleri -deniz kuvvetleri dhil- kullanmak gibi üzücü bir zorunluluktan kurtarmanın yolunun, bu iyi niyeti devam ettirmekten geçtiğini de ima ederek aba altından sopa gstermiřti²¹.

Harington’un tavrı, Hükümeti son derece etkilemiş olmalıydı. Nitekim Harbiye Nezareti’ne gönderilen 21 Eylül tarihli Sadaret tezkeresinde Emniyet kuvvetlerinin göstermiş oldukları srat ciddiyyet ve iyi niyetin adı geçen General tarafından takdir edildiği bildiriliyordu.

zinli Cell olarak yazılmış, yine dönemin Dahiliye Nazırı olarak da yanlışlıkla, halk arasında ‘Artin’ lakabıyla anılan ve daha sonra İzmit’te linç edilecek olan Ali Kemal Bey’in adı yazılmış bir de fotoğrafı konmuştur. Oysa o dönemde işbaşında olan Tevfik Paşa Hükümeti’nin Dahiliye Nazırı, daha önce Sadaret makamında da bulunmuş olan Ali Rıza Paşa’dır. 13 Haziran 1921’de Ahmet İzzet Paşa Hariciye Nezareti’ne tayin olunurken, Ali Rıza Paşa da Dahiliye Nezareti’ne getirilmişti. *Metin Ayışığı, a.g.e., s. 242.*

²⁰ **DH-KMS, No: 61-2/45, lef 14, Bkz. Ek 5.**

²¹ **A. VRK., No: 858/97, lef 5,6.**

Bununla beraber, istenilen şahıslardan geri kalanlarının aranmasına aralıksız devam edilmesi isteniyordu. Bu ve buna benzer örgütlenmelerin ortadan kaldırılması hususunda önlem alınarak herhangi bir olaya meydan verilmemesine dikkat çekiliyordu. Muhafaza edilen savaş malzemesinin kaybı İtilaf İşgal Kuvvetleri aleyhinde bir hareket sayıldığından buna bir son verilmesinin istendiği de hatırlatılıyordu. Ancak adı geçen kişilerin kimliklerine dair elde yeterli ve açık bilgi bulunmamasının araştırmayı zorlaştırdığı da kaydedilmişti. Her türlü fesat girişimlerine imkân tanınmaması için askerî ve emniyet makamlarının sıkı önlemler almakta olduğunun, savaş malzemesinin kayıplardan korunması hususunda bu işle ilgili memurlara daha sıkı ve şiddetli emirler verildiğinin Harbiye Nezareti tarafından General Harington'a bildirilmesi de isteniyordu. Sanıkların sorgulanmaları esnasında Osmanlı subaylarının bulunmasının ayrıca yazılması da emrediliyordu²².

Osmanlı zabıtası, İngiliz istekleri karşısında telaşlanan Bâbiâli'nin emirlerine uygun olarak çalışmaya devam etmişti. 12 Ekim 1921 tarihinde Osmanlı Harbiye Nezareti'nden Dâhiliye Nezareti'ne²³ ve Dâhiliye Nezareti'nden de Polis Genel Müdürlüğüne yazılan yazılarda²⁴, 'teşkilât-ı hafîye' hakkında bazı değerlendirmeler içeren İngiliz Askerî Mümessilliği'nin 8 Ekim 1921 tarihli yazısından bahsedilmişti. Bazı hususları bildirmek üzere General Harington tarafından görevlendirildiğini belirten İngiliz askerî mümessili Miralay Bekoys, suikastla ilgili kişilerin ayrıntısıyla tarif edilmemiş olduğunu söylüyor, Osmanlı memurlarının bu konuda daha fazla bilgi toplayabileceği üzerinde duruyordu. General Harington, Osmanlı memurlarının istenilen kişileri arama ve tutuklamaya çalışmaya devam etmesini, Kaymakam Muğlalı Mustafa ve Hafız Besim Beyler örneklerinde olduğu gibi, bundan böyle tutuklanacaklar arasında bulunanların kaçmalarına sebebiyet verilmemesini istiyordu. General Harington, şa-

²² Aynı belge, lef 10,1.

²³ DH-KMS, No: 61-2/45, lef 21, Bkz. Ek 6.

²⁴ Aynı belge, lef 20.

yet Osmanlı makamları bu konuda gereken yardımı esirgemezse kendisinin de Londra’da bundan sitayişle bahsedebileceği imasında bulunarak²⁵ Osmanlı hükümetini bu hususu daha sıkı takip etmeye mecbur ediyordu. Harington Ekim ayı sonlarında veya Kasım ayı başlarında döndüğünde, meselenin memnuniyet verici bir biçimde takip edilmiş olduğunu görürse, Osmanlı makamlarının gayretlerinin karşılıksız kalmayacağına da ihsas ettirilmesi adeta siyasî bir rüşvetti²⁶. İngilizlere ne suretle yararlanılabileceğinin açıkça ifade edilmesi gerçekten ibret vericiydi. Kasım 1921’de durumu birçok deliller ışığında yeniden inceleyen Müttefik Kuvvetler Komutanı bu meselede Osmanlı makamlarının iyi niyetini göz önünde bulunduruyordu. General Harington ele geçirilenlerin, suikastı düzenleyenlerin kurbanı olduklarına inandığı için tutuklu kişiler hakkında şiddet göstermemeye karar vermişti. Anadolu ve Malta’daki İngiliz ve Türk esirlerinin mübadele edildiği bir zamanda²⁷ siyasî suçlamalarla Osmanlı uyruğundaki kişilerin tutuklu olarak alıkonulmalarını dahi arzu etmiyordu. O’na göre müttefiklerin nüfuzu aleyhinde hareket eden bu kişiler, gerçekte mensubu oldukları milleti tarihin vahim bir anında lekelemekten başka bir işe yaramayan suikastçılardı. Mütareke hükümlerine aykırı davranmaktan dolayı bir Askerî Mahkemeye sevk edilecek olan Ekrem Mürsel ve Mehmet Ali Dünder dışındakilerin şartlı olarak serbest bırakılacakları da belirtilmişti²⁸. Gerçekte bu sahte iyi niyet gösterisinin arkasında, Anadolu’daki İngiliz esirlerinin serbest bırakılmasını tehlikeye atmamak düşüncesi vardı. Ayrıca, Mütarekenin imza edilmesinin üzerinden üç yılı aşkın bir zaman geçmiş ve bu süre zarfında

²⁵ General Harington 20 Eylül 1921 tarihinde İngiltere’den çağrılmış ve ayın 25’inde İstanbul’dan ayrılmıştır. Himmetoğlu, **a.g.e.**, s. 261.

²⁶ **Aynı belge, lef 22, Bkz. Ek 7.**

²⁷ Anadolu’da ve Malta’da bulunan İngiliz ve Türk esirler 23 Ekim 1921 tarihinde Ankara Hükümeti adına Hamit Bey’le İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold arasında İstanbul’da imzalanan anlaşma ile karşılıklı olarak serbest bırakılacaklardı. Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara 1991, s. 193,275. Malta’daki Türk esirleri 25 Ekim’de yola çıkarılacaklar ve 1 Kasım’da İnebolu’da İngilizlerle değiştirileceklerdi. Bunlar arasında, Mürsel Paşa, Cemal Paşa, Esat Paşa, Rauf Bey, Süleyman Nazif, Abdülhalik Bey, Yakup Şevki Paşa, Celâl Nuri, Ahmet Emin, Mithat Şükrü gibi isimler vardı. Bilâl N. Şimşir, **Malta Sürgünleri**, Ankara 1985, s. 397,398.

²⁸ **Aynı belge, lef 24, Bkz. Ek 8.**

yaşanan gelişmeler mütarekeyi hükümsüz kılmıştı. Buna rağmen hâlâ mütareke hükümlerine aykırı davranmaktan bahsedilmesi İngilizlerin olayları işlerine geldiği gibi değerlendirdiğinin kanıtıydı.

2 Kasım 1921 tarihinde gazetelerde yayınlanan “Müttefikîn Me-hâkim-i Askeriyesi Hakkında” adlı tebliğ, Harington’un gelişmeleri İstanbul’daki nüfuzunu güçlendirmek yolunda kullanmak istediğini kanıtlıyordu. Tebliğe göre, İstanbul’un işgali dolayısıyla Beyoğlu ve Galata’da görev yapan mahkemeler yeni talimatlar uyarınca ceza hükümleri vermekte devam edeceklerdi. Buna göre mahkemeler adlî, cezaî ve askerî olmak üzere üç taneydi. Adlî mahkemeler, bir subaydan oluşup, zahmetli hizmet olarak nitelendirilen toprak kazmak ve taş taşımak gibi cezaları da içeren veyahut içermeyen günlük hapis ve beş Osmanlı lirasını aşmayan para cezaları verebilecekti. Ceza mahkemeleri ise, iki veya bir subayın yanı sıra Harington tarafından atanan diğer bir subaydan oluşacaktı. Bu mahkemeler zahmetli hizmet cezalarıyla, ayrı ayrı veya birlikte çekilecek 6 aylık hapis ve 400 Osmanlı lirasına kadar hükümler vermeye yetkili olacaklardı. Askerî mahkemeler, İngiliz ordusunun usûlüne göre üç subaydan oluşup, avukatın bulunup bulunmadığını dikkate almaksızın toplanıp zahmetli işler cezaları, birlikte veya ayrı ayrı hapis cezalarıyla idam hükümleri verebilecekti. Yine tebliğe göre; Fransız ve İtalyan tebaası bu mahkemeler tarafından yargılanamayacak, bu talimatlar, İngiltere Krallığının Osmanlı ülkelerindeki yüksek mahkemesini bağlamayacaktı. Ancak bu mahkemeler, müttefik orduların, işgal altında bulunan Osmanlı arazisindeki güvenlik ve çıkarlarını bozacak saldırılarda bulunan Britanya tebaasını, Fransız ve İtalyan tebaası hariç olmak üzere bütün müttefik hükümet tebaasını yargılayabilecekti. Yine bu mahkemelerin konsolosluk mahkemeleri bulunmayan veya eski anlaşmalardan yararlanmayan tarafsızlar tebaasını, müttefik hükümet tebaasına karşı saldırıda bulunan ve müttefik polis komisyonunun emirlerini ihlâl eden Osmanlı tebaasını da yargılaması öngörülüyordu. Askerî mahkemeler, adı geçen mahkemelerden hangisi tarafından yargılanacağını General Harington’un belirleyeceği bütün kişileri ve İngiliz ordusunun güvenlik ve çıkarlarına karşı saldırıda bulunacak

herhangi millete mensup kişileri yargılayabilecekti. Bu mahkemele-
rin izni olmaksızın ne Divân-ı Harbin kararlarına ne de diğer mahke-
melerin kararlarına dair bir dilekçe verilemeyecekti. Divân-ı Harbin
“usul-i muhakeme kanununun” askerî kanun olduğu da ilân ediliyor-
du. Gerçekleşmesi muhtemel bütün saldırılarla ilgili yargılamalar,
Osmanlı ceza kanunu veya müttefikler arası askerî makamlar veya
polis heyetinin kanun hükümleri gereğince yapılacaktı. Osmanlı Ce-
za Kanunu gereğince verilen en yüksek nakdî cezanın on misli arttı-
rılarak altın hesabıyla ödeneceği de belirtiliyordu. Zanlılara, kendile-
rini bizzat veya mahkemece onaylanmış, dava vekili sıfatını taşıyan
bir avukat tarafından savunmak fırsatı bahş olunduğu da ifade edili-
yordu. General Harington, Mahkemeler tarafından verilecek hapis
cezalarının kendisinin uygun göreceği hapisanede çekileceğini, pa-
ra cezalarının da haciz yoluyla alınacağını ekliyordu. Mahkeme ka-
rarlarına karşı verilen dilekçelerin İstanbul İşgal Kuvvetleri Ordusu
kanun subayına sunulması gerektiğini ve bu dilekçelerle ilgili verile-
cek kararların kesin olduğunu da söylüyordu. Bu talimatnamenin 1
Kasım tarihinden itibaren uygulamaya konacağı ve mütarekeden be-
ri yaşanan ve zaman aşımına uğramayan saldırıları da kapsayacağı
belirtiliyordu. Ceza mahkemesinin ve Divân-ı Harb’in adresi olarak
da Beyoğlu’ndaki Kroker Oteli²⁹ gösteriliyordu. İlginç olan, bu ağır
şartları içeren talimatnamenin sonunda 22 Eylül tarihinde İstanbul’da
imza edildiğine ilişkin bir not bulunmasıydı. Bu düzenleme,
Halâs-ı Vatan Cemiyeti’ne ilişkin iddiaların gündeme getirilmesin-
den yalnızca on gün sonra gerçekleştirilerek İstanbul’da adeta bir iş-
galci terörü estirilmek istenmişti³⁰.

11 Kasım 1921 tarihinde daha önce kefaletle serbest bırakılan Hü-
seyin Hüsnü’den başka 12 kişi daha tahliye edilmişti³¹. Hüseyin

²⁹ Beyoğlu’nda eski Amerikan Konsoloshanesi bitişiğindeki eski Novotni Otel ve Bira-
hanesinin bulunduğu blokta yer alan otel.

³⁰ **BOA, HR-SYS, No: 2287/8, İleri**, 2 Teşrinisani 1337, No: 1349.

³¹ Bunlar Aziz Zeynel, Nuri İlyas, Mehmet Ali, Bursalı Mehmet, Trabzonlu Hüseyin,
Tevfik Cenani, Ereğlili Faik Ahmet, Cevat Cemil, Arap Mehmet, Çamur Ali (Yüzbaşı), Ce-
vat Rüştü Efendi, Arap Mehmet Hacı Ali idiler. **DH-KMS No: 61-2/45, İf 28.**

Hüsni'nün nerede bulunduğunun bildirilmesi de isteniyordu³².

İngilizlerin, Kasım ayının sonlarına gelindiği sırada hâlâ bu işle ilgili görünmelerinin nedeni, sarsıldığını düşündükleri nüfuzlarını kuvvetlendirmek amacına yönelikti. Nitekim Osmanlı Hariciye Nezareti'ne ait bazı belgeler bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Şimdiye kadar ortaya konan belgelere göre bu sorun Osmanlı hükümetini son derece telaşlandırmıştı. Hâlbuki yine Osmanlı hükümetinin dışişleri belgelerinden anlaşılmaktadır ki İngilizler, İtilaf İşgal Kuvvetlerinin nüfuzunu kırmak amacıyla kurulduğunu iddia ettikleri Halâs-ı Vatan Cemiyeti'yle ilgili olarak Osmanlı hükümetine baskı yaparken, müttefikleri olan Fransız ve İtalyanlar aynı düşünceyi paylaşmıyorlardı. Nitekim Paris'teki Osmanlı murahhası Nabi Bey'in gayet ciddi bir kaynaktan öğrendiğine göre Fransa hükümeti yaşanan bu olayları komedi olarak nitelendiriyor ve hiçbir önem vermiyordu. İstanbul'daki Fevkalade Komiserler de anılan suikast dolayısıyla asayiş ve genel güvenliğin iddia edildiği üzere tehlikeye düştüğü hususunu son derece şüpheli görüyorlardı. Fransız ve İtalyanlar artık saklanamayacak biçimde ortaya çıkan İngilizlerle aralarındaki nüfuz mücadelesinde bir koz olarak kullanıldığını düşündükleri bu olayları ciddiye almıyorlardı. Hatta Fransız Dışişleri, bu suikast meselesiyle ilgili olarak General Harington'un hareket tarzı hakkında İngiltere hükümetinin gayet ciddi bir şekilde dikkatini çekmiş, Harington'un siyasî mahiyeti açık olan bu olayda diktatörce yetkiler kullanamayacağını, fevkalade komiserleri emrivakiler karşısında bırakamayacağını da altını çizmişti. İtalya'nın da benzer girişimlerde bulunması, İngiltere hükümetini General Harington'dan açıklama isteme noktasına getirmişti. Ayrıca Fransız siyasî çevreleri bu mesele karşısında Bâbiâlinin izlediği isabetli ve temkinli siyaseti de takdir etmişlerdi³³.

³² 22 Kasım tarihli Polis Müdüriyeti yazısından anlaşıldığına göre, Hüseyin Hüsni Efendi Denizcilik İşletmesi eski genel müdürüydü ve halen Bostancı'da Anadolu Demiryolları eski genel müdürü Mösyö Höknen'in sayfiyesinin bitişiğindeki evde oturuyordu. **Aynı belge, lef 31.**

³³ BOA, HR-SYS, No: 2310/10.

Sonuç

Türk Millî Mücadelesi'nin belirli bir noktaya gelmesiyle birlikte kontrolü kaybetmeye başladıklarını hisseden İşgalciler için artık her şey mübâhtı. Kendi çıkarlarını tehdit ettiklerini iddia ettikleri kişilerin, vatanlarını kurtarmak adına giriştikleri eylemlerin meşruluğu karşısında çaresiz kalan İşgalciler, İstanbul'dan ayrılana dek bu küstâh yaklaşımlarını sürdürmüşlerdi.

Öyle anlaşılıyor ki, İtilaf İşgal Kuvvetleri Başkomutanı General Harington, "Halâs-ı Vatan" adı verilen bu teşkilâtı, İstanbul'da giderek zayıfladığını gördüğü İngiliz nüfuzunu güçlendirmek için bahane etmişti. Haddinden fazla ürkmüş görünmesinin ardında bu niyetini gerçekleştirmek düşüncesi yatıyordu. Ancak gösterdiği şiddetli tepkilerin tipik bir işgalci psikolojisinden kaynaklandığı da inkâr edilemez. Çünkü istenmediklerini bildikleri yabancı bir ülkede bulunuyorlardı. Aslında suç ve suçlu olarak nitelendirilemeyecek olaylar ve kişiler karşısında yalnızca işgalci hukuku olarak adlandırılacak uygulamalarla ayakta kalmaya çalışıyorlardı. İşgal Kuvvetlerinin bu bilinçli tavrı, kuşkusuz her dönem için ders çıkarılması gereken örneklerden biridir.

Ek1a: BOA, BEO, nr. 351882



نظارت دائری
قم مخصوص
خصوصی
عمومی

مرکز

عمومی حربی نطق خطه

استدلال قرآنی استغایری حکم و نفوذی در دینک مفید استوار و بویقه تسلیمات و جوره کبریا کی صفح در این تطبیح مالک
ادری غیر نظر و قضا و ابعالی قیام استیم بر بندر به بایک بری انفر و کسب نفوذی است و حرکت استیجی با بایه به نا خدیج جریه

جمعیتی در
استدلال هدف و مقصدی آیه کی نقد را در بنی کوشه ملک علیه در این تطبیح مالک بر بندر

- آ - استوار و با فساد جفا است
- ب - اطلاع الله و ترتیبه فرا استبرک محافظه سده و بلند ترکیا حکومتی طرفه استیم ای همه مزاجیه جسطه در این است
- ج - فرمانده الله و بلند هدف قطعی آیه همه عدم محزیت تر است
- د - با ذات بی و قرآنی ترتیب سینه ه مرهم فصول استمال ای کده اوله به دیگر صلواتی و بعد تر سقرای قتل است

تقریباً در کانت است بر مصلحتی علیه سیاده تر سبه دلا سله چه بریدی در سیدک استوری حکم مضبوط
بر با غایت ای همه استدلال قرآنی استغایری حکم و نفوذی استوار و بویقه تسلیمات و جوره کبریا کی صفح در این تطبیح مالک
باید از این مضمون در دلائل ما کیم بر سید ملک رحیل طایفه جمعی در مرتبه قرآنی استغایری سیه فرماندهی صغیر تر که
بر بنایت در ملک و دره زوای کبر و حکم در در لویایری اتحادیه حکمی بر مصلحت همه اجاب استیم
سینه استغایری استیم که استدلال قرآنی استغایری بر داده بلند قدر مرتبه استوار اها کسبه صل و سکونت در نه سیه
در جریه استوار و ظاهر و با طبعی در دام مصلحت سستی عظیم علیه ای که صورتیه اهل تر که ه با بایه تحفیف ای بایه
استاد زاده سنی و علی در دام الله سینی یکستد

Ek 1b: BOA, BEO, nr. 351882

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قطارت داری
قم حدوص
شهر
هجری

اسفند الله بولنه مالکه معاد اولی اوزره اهاله قارسو مند (ایسجه کوندریک) سیاهله قوریای
 پجره یجک اتمش واره عویذتک معاد اوله جمالاتی کی بجه برقیلان یلی مشور
 برنه بولاز ایسه فلان زیاره سائزاید به جتت بجره مشور بکر دفرک محطه بریزد اولدو اتمش
 معالیه کوره بولنه معوضه وضع ایلک اوزره کلس در
 بولم برورقتد قرمان الله اولرب ایندیزنه طوعیده طوعیده مسؤل اولم قران اولدو ملائکی طوعیده طوعیده
 تازیایه

بازغیر دول مودیم قارسو بولم جلالک اولی الامو طبعید در
 اهر شیدو زبیر اولدیز ایسقه ایسجه مالک اولم اتمش اولدیک مالک اعتراف اعتبار اید کورده
 طابیم اولدیزنا اصبار ایدیم
 بر اتمش لیسز لفا ایسکی بولم بوردی روحانی بولس مریز بکر دریم سعادت اولدیزنا اتمش مالک
 ایسجه مالک بولیم اتمش مالک بلادرینه اولدیزنا بجه اولدیزنا ایسجه مالک بولر بجه مالک بولر بجه مالک بولر بجه
 قران مؤنه اسفان قورنه به قرمان ان صقید در بولر بولر اولدیزنا اتمش مسؤل طوعیده اتمش بولیم

بوزیاده آیت کی مرادیه اتمش بولیم
 آ - حال حاضر بولر ایسجه فصد کورله بولر بولر بولر بولر بولر بولر بولر بولر بولر بولر بولر
 ب - بولر دملنه قورن کورنه آیت کورنه کورنه کورنه کورنه کورنه کورنه کورنه کورنه کورنه کورنه

Ek1c: BOA, BEO, nr. 351882

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
خبر خطی

نظارت دائره سی

قلم مخصوص

خصوصی

عمومی

ت - اطفالیہ ادارہ قریب لہریہ یا لہر پور میں مقیم۔ یہ تیسرا ایسے حکم تفصیل کے بقریہ میں سے ہے جس کا
د - اراضیہ دیکھ کر ان کے لئے زمین کے لئے درجہ درجہ سے دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔

بقیہ اراضیہ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔
کرنے کے لئے ایسے ایسے کر سیکر اور لہریہ یا لہر پور میں مقیم۔ یہ تیسرا ایسے حکم تفصیل کے بقریہ میں سے ہے جس کا
دقیقاً تک نہیں لہریہ یا لہریہ یا لہر پور میں مقیم۔ یہ تیسرا ایسے حکم تفصیل کے بقریہ میں سے ہے جس کا
ملائے دینے کے لئے اراضیہ دیکھ کر ان کے لئے زمین کے لئے درجہ درجہ سے دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔
کرنے کے لئے ایسے ایسے کر سیکر اور لہریہ یا لہر پور میں مقیم۔ یہ تیسرا ایسے حکم تفصیل کے بقریہ میں سے ہے جس کا
ملائے دینے کے لئے اراضیہ دیکھ کر ان کے لئے زمین کے لئے درجہ درجہ سے دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔
تیسرا ایسے حکم تفصیل کے بقریہ میں سے ہے جس کا
کرنے کے لئے ایسے ایسے کر سیکر اور لہریہ یا لہر پور میں مقیم۔ یہ تیسرا ایسے حکم تفصیل کے بقریہ میں سے ہے جس کا
ملائے دینے کے لئے اراضیہ دیکھ کر ان کے لئے زمین کے لئے درجہ درجہ سے دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔ دیا گیا ہے۔

۱۹۷۱
تاریخاً
ذریعہ
اصفا : ہا رہنمو

Ek 2: BOA, BEO, nr. 351882

مدرارت عظمیٰ مکتوبی ظہری			
اوراق نمبر ویسی	سودی	تیبھی	تاریخ تیبھی
۷۹۵			۱۱ فروری ۱۹۶۹
فلم نمبر ویسی	تاریخ تیبھی	مقابلہ ایڈیٹر	تاریخ تیبھی
<p>حجرت نظر جلیہ</p> <p>دفعہ نظر مجری ص ۱۱</p>			
<p>شروع</p>			
<p>میں نے تو ان اشعار پر کئی دفعہ غور کیا ہے اور ان کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۔ علی صاحبی نے ان اشعار کو لکھا ہے۔ ان کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۲۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۳۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۴۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۵۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۶۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۷۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۸۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۹۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۰۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p>			
<p>۱۱۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۲۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۳۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۴۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۵۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۶۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۷۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۸۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۱۹۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p> <p>۲۰۔ ان اشعار کے مصنفین کے بارے میں کچھ معلوم کرنے کی کوشش کی ہے۔</p>			

Ek 3: BOA, A.VRK., nr. 858/97

بیرالمنطقه قوتوزول هیئتینه سوره لریینه			
ایسم	تاریخ سوره لری	ایسم	تاریخ تمیز لری
عبد محمد	۱۰	۱	۱۰
طیغ علی حسنه	۵ = ۵۲۷۵ =	۲	۱۰
بروسه طعمه به خان	۱۰ = ۵۲۷۶۰ =	۳	۱۰
الطیغ علی حسنه	۱۶ = ۵۲۸۷ =	۴	۱۰
طیغ علی حسنه		۵	۱۰
محمد مایوری	۱۷ = ۵۲۹۸ =	۶	۱۰
تقی محمد مایوری		۷	۱۰
بوشاق حسنه	۱۷ = ۵۲۸۹ =	۸	۱۰
بایره علی به محمد		۹	۱۰
محمد به محمد	۱۷ = ۵۲۹۱ =	۱۰	۱۰
محمد به محمد		۱۱	۱۰
محمد به محمد	۱۸ = ۵۲۹۶ =	۱۲	۱۰
محمد به محمد		۱۳	۱۰
محمد به محمد	۱۸ = ۵۲۹۷ =	۱۴	۱۰
محمد به محمد		۱۵	۱۰
محمد به محمد	۱۸ = ۵۲۹۸ =	۱۶	۱۰
محمد به محمد		۱۷	۱۰
محمد به محمد	۱۸ = ۵۲۹۹ =	۱۸	۱۰
محمد به محمد		۱۹	۱۰
محمد به محمد	۱۸ = ۵۳۰۰ =	۲۰	۱۰
محمد به محمد		۲۱	۱۰
محمد به محمد	۱۸ = ۵۳۰۱ =	۲۲	۱۰
محمد به محمد		۲۳	۱۰
محمد به محمد	۱۸ = ۵۳۰۲ =	۲۴	۱۰
محمد به محمد		۲۵	۱۰



Handwritten signatures and notes at the bottom of the page, including the name 'محمد به محمد' and other illegible text.

Ek 6: BOA, DH.KMS, nr. 61-2/45.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شعبان
۱۳۸۵
۲۷.۵

۲۷/۵/۱۳۸۵

دائم نظر



مردم

مؤلفه قواعد عالی در مائنه جلال کما یغنونه دره
تکلیفاتی فی حق فقهه بعضی تکلیفاتی عامه اولاد و خودونه و خودونه
نظارت بر عین مرسول بره له و باید بود فی اعطای عمل علی کلبه
الله خیرانه خوده فی حق خوده و دلایه خوده بر خوده
مفاج ای مد اعطایه برمه ایطه ایکی مؤلفه ای کما یغنونه
اولادیه مردم تا خیره من الامیرکله

ناتالی

Ek 7: BOA, DH.KMS, nr. 61-2/45.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شهادتنامه
دائمی

(صدور)

حیره ناطق حیدری خان حقیق بن علی خان حقیق
۱۸/۱۲/۱۹۴۹ تاریخ و مکان صدور

تذکره ترجمه

۱/۴۴/۴۴۴ تذکره دولتی که اخذ اولاد در حق و اولاد و عصبه ایله اولاد
 و جایزه و قصد و علقه در احتیاجت مقصد توفیق ایلی سدا اولاد و اسفاره و اعده
 ایله معلومت اکمال معلوم ما مورثانینک کفره به زیاده غیر عد و تلقی ایتمیده اولاد
 عرضه ما مورثانینک
 جناب کتایب قوتیه ، ما مورثانینک ایستیلدیجا صد قری و توفیق کمال غیرته
 و دام ایله حکمین ایله ایتمده و قانعیم نفعه و عاقبت بسم الله حق اولاد و کس
 توفیق ایتمه قهره ناز و قوتخانه بعد ازین بیست و یکم کمال ایتمده در
 مقرب و ده کت ایله دیک نقاط حق و اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
 جناب کتایب قوتیه عن نای مقامات و ما مورثانینک طرفه مقرر اولاد و سعادت حق
 لودر ده شایه ممنونیت بر صورت ایضا جان و برکت مقدر اولاد بر کیفیت
 حکومت خانینک نفعه موصیه اولاد ایله حکم عرضه ما مورثانینک جناب کتایب قوتیه
 شرایط ازین و یا نسیب ایستیلدیجا بیایتمده عهده ایتمیکه وقت منتهی ممنونیت
 خسه بر صورت نفعه ایتمه اولاد و حق کدره جناب اولاد بر عهده زیاده
 کتایب قوتیه ایله حکم

انظر قوتیه
برالای
به قوتیه

مصدق

Ek 8: BOA, DH.KMS, nr. 61-2/45.

IN REPLY IT IS ESSENTIAL TO QUOTE:—
EN REPONSE IL EST ESSENTIEL DE CITER:—
IN RISPOSTA E ESSENZIALE DI CITARE:—

SUBJECT: Turkish Revolutionary
Plot in Constantinople.

C.R. A.F. 340/3.
Date: November, 1921.

From: GENERAL HEADQUARTERS,
THE ALLIED FORCES OF OCCUPATION,
CONSTANTINOPLE.

To: Colonel A.T. BECKWITH, C.B., C.M.G., D.S.O.,
President, Inter-Allied Liaison Section,
Ottoman Ministry of War.

With reference to previous communications on the subject of the discovered revolutionary plot, I am directed to request that you will inform His Excellency the Ottoman Minister of War as follows:

A total of 36 persons have been arrested as being either directly or indirectly implicated in the plot. Of these, one man, HUSSEIN HUSSINI, has been liberated on bail, 24 have been liberated and 11 are still in custody.

The Allied Commander-in-Chief has reviewed the case in the light of ample evidence that a plot against British Authority and the loyalty of His Britannic Majesty's Indian troops was contemplated and in progress. He has decided, despite the above evidence and with certain exceptions mentioned below, not to exercise extreme severity against the arrested persons, in consideration of the good-will displayed by the Ottoman Authorities in this matter and the fact that the majority of the suspects are of lowly position such as to indicate that they are the victims rather than the originators of sinister intention.

Also the Allied Commander-in-Chief is not disposed to retain Ottoman subjects in custody on political charges, unless this is absolutely unavoidable, at a moment when an exchange has been effected of British and Ottoman prisoners in Anatolia and Malta. The Allied Commander-in-Chief, while bearing in mind the serious evidence in his possession regarding organisations aimed at undermining Allied authority in the Zone of Allied Occupation, will continue to rely upon the Ottoman Authorities to act with honour and zeal against all plotters against Allied authority who can in fact only alienate sympathy and bring their Nation into disrepute at a critical time in its history.

The Commander-in-Chief has decided that with the exception of two persons, i.e., EKREM MURSEL and MEHMET ALI DUNDAR, who, by the documents seized at the time of their arrest, are implicated in transactions contrary to terms of the Armistice and who will be arraigned before an Inter-Allied Military Court to answer to certain charges which will be made against them, the remainder of those persons either on bail or in custody will be conditionally released.

M. C. Beckwith
Colonel,
General Staff.